

TIJDSCRIFT

VAN HET

NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- en PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK:

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

1^e Jaargang

AMSTERDAM
G. THEOD. BOM EN ZOON

1893

Beschrijving van de Enkele en Dubbele
Vroedschaps- of Stadhuispenningen
der stad 's Hertogenbosch
van 1704 tot 1793.

In 1874 verscheen bij C. N. TEULINGS te 's Hertogenbosch de 1ste druk der *Beschrijving van de enkele en dubbele vroedschaps- of stadhuispenningen der stad 's Hertogenbosch van 1704—1793* (gedrukt 100 exempl., niet in den handel).

Daarin worden een 84tal penningen beschreven. Sedert zijn 18 jaar verlopen en een 24tal verscheidenheden mochten gevonden worden. Ook was het wenschelijk enkele geschiedkundige aantekeningen daaraan toe te voegen, benevens uittreksels uit de stadsrekeningen, waaruit blijken zal, welke aanzienlijke sommen jaarlijks betaald werden tot aanmaak van die penningen en tot het onderhoud der pers en der stempels.

Volgens resolutie der stadsregeering van 's Hertogenbosch van 24 Maart 1633, werd aan de leden van die regeering voor presentie-geld bij iedere vergadering een gulden toegelegd, en volgens resolutiën van 30 November en 29 December 1703 in plaats daarvan, aan ieder lid voor presentie-geld een zilveren penning gegeven, die daartoe op last der regeering werden geslagen; eerst op eene waarde van 10 à 11 stuivers, later op 15 en nog later op 14 stuivers gebracht.

De regeering liet ook in 1710 en volgende jaren, gouden en zilveren dubbele stadhuispenningen slaan; de eersten werden vereerd aan heeren gecommiteerden uit den Raad van State te 's Hage, die jaarlijks de stad en meijerij van 's Hertogenbosch bezochten, en aan andere hooge en aanzienlijke personen voor de eerste maal deze stad bezoekende, aan het oudste lid der regeering, aan eigenaars van huizen, welke de houten gevels in steenen gevels herbouwden enz. De tweeden werden toegewezen, bij bijzondere gelegenheden, aan de regeeringsleden, aan de bestuurders der brandweer, tot belooning wegens het herstellen der rust, tot prijzen voor de leerlingen der Illustre latijnsche scholen en andere personen.

Gouden Penningen ontvingen o. a. in 1779: Mr. A. REES en SLOET TOT WESTERHOLT, uijt de admiralitijt op de Maze.

LEMKER VAN BREDA, als gecommiteerde wegens de Raad van State.

LIJNDEN TOT HEMMEN, eerste mael Hoogschout binnen deze stad.

In 1780:

Mr. HENDRIK DE KEMPENAER, in erkenenisse van het formeeren van een inventaris der charters en papieren.

In 1781:

HERMAN JACOB STAVENISSE PORIS, ter verpachting van 's lands thienden.

In 1782:

Edel Mog: Heeren

BARON VAN AERSSEN, VAN SOMMELSDIJK, J. L. ALBERDA, heere van Bijma, NICOLAAS GEELVINCK, heere van Stabroek, A. J. C. DE BEERE.

In 1783:

Mr. FRANÇOIS DE MEIJ, heer van Limmen, wegens de Raad van Staten ter verpachting van 's lands thienden.

In 1784:

Aan de leden van den Raad van Staten en BARON SLOET.

In 1785:

Aan gecommiteerden uit den Raad van Staten VAN HOGENDORP en EIJSINGA, den Raad en Advocaat Fiscaal PAULUS en aan den Heer W. G. J. Baron VAN RHEEMEN TOT RHEEMENSHUIJSEN.

In 1786 geen.

In 1787:

Aan W. LOHMAN, wegens Groningen in den Raad van Staten.

E. J. LEWE.

PETRUS CAMPER.

MOLLERUS, Secretaris.

De koperen en looden afslagen zijn meestal proeven van den graveur en komen zeldzaam voor.

Rekeningen der stad 's-Hertogenbosch voor betaalde leverantiën van zilveren penningen aan

TH. VAN BERCKEL:

1703/ 4 gul. 510 : — : —

462 : 3 : —

In de rekening staat:

1704/ 5 } Aan THEODORUS VAN BERCKEL de
somme van 462 gul. 3 st. voor leverantie van 500 stuks zilvere penningen tot uijtdeijling aan de heeren van de leden, die in de stadsvergaderingen compareren.

1705/ 6 543 : 11 : 12

Betaelt aen THEODORUS VAN BERCKEL, Mr. Silversmit, de somme van 30 gul. voor 't maecken ende schroeven van de Stads zilvere penningskens hem volgens resolutie der heeren van de leeden in data 11 Mei 1705 jaerlijks toegevoeght, zijnde dit het eerste jaar vervallen 29 7ber 1706.

1706/7	}	gul. 390 : 9 : 12
		468 : 3 : 12
1707/8		659 : 15 : 12
1708/9		738 : 17 : 8
1709/10		785 : 11 : 14
1710/11		niets uitgetrokken.
1711/12		703 : 14 : 2
		Voor gouden penningen:
1712/13	}	981 : 11 : 10
		874 : 6 : — zilveren.
		Voor gouden en zilveren penningen:
1713/14		1320 : 14 : 14
1714/15	}	219 : 1 : —
		447 : 8 : 14
1714/15		Betaald aan TH. VAN BERCKEL voor een nieuwe stempel welke in zijn rekening was geroyeert 30 gul.
1715/16		365 : 9 : 14
1716/17		674 : 17 : 14
1717/18		463 : 19 : 14
1718/19	}	631 : 5 : 6
		552 : 9 : 6
1719/20		752 : 11 : 4
1720/21		773 : 16 : 14
1721/22		682 : 14 : —
1722/23	}	652 : 11 : 14
		600 : 11 : 14
1723/24		522 : 19 : —
1724/25	}	627 : 12 : 8
		506 : 7 : 8

1725/26	gul. 641 : 3 : 8
1726/27	670 : 16 : 8
1727/28	740 : 7 : 8
1728/29	920 : 17 : —
1729/30	896 : 18 : 8
1730/31	820 : 2 : —
1731/32	913 : 17 : 8
1732/33	677 : 4 : —
1733/34	728 : 17 : —
1734/35	752 : 11 : —
1735/36	714 : 13 : 8
1736/37	790 : 14 : 8
1737/38	892 : 10 : 8
	997 : — : —
	943 : 16 : 8
1738/39	Onder deze som is begrepen »aan »TH. VAN BERCKEL, Mr. Silversmit »het snijden van koperen pennin- »gen voor de geaffecteerden van de »brandspijten."
1739	24 Jan.—24 Nov. Niets uitgetrokken.
1740/41	1588 : 1 : — Aan THEODORUS VAN BERCKEL voor twee gouden stadspenningen bij heeren commissarissen toegelegt aan LAMBERT VAN ROSMALEN en ARNOLDUS HEEREN, voor en in de plaatse van henne vacatiën na Dordrecht en voor het adsisteeren van heeren commissarissen in alle besoinjes om-

trent het incoopen van granen de
somma van 51 gul. 4 st.

1741/42 gul. 811 : 14 : 8 G. en Z.
»mitsgaders voor het onderhoud van
»de persen en stempels van den 13
»July tot den 30 December 1741."

1742/43 503 : 6 : 8 G. en Z.

1743/44 } 929 : 2 : 8
633 : 4 : 8 G. en Z.

1744/45 } 1239 : 10 : 4
408 : 19 : 8

1745/46 400 : 12 : —

hieronder is gecompheendeert de
somme van 78 gul. wegens vereerde
gouden penningen.

292 : 13 : 8

hieronder

42 : 17 : 2 als boven.

490 : 16 : 8

hieronder

197 : 12 : 4 als .boven.

1746/47 } 604 : 6 : 8
618 : 19 : 8

502 : 15 : 1

250 : 18 : 8

771 : 7 : 8

1747/48 } 684 : 11 : 8

476 : 12 : 8

524 : 4 : 8

	{	gul. 525 : 2 : 8
		158 : 8 : 8 wegens het grave-
		ren van nieuwe stempels.
1749.	{	801 : 4 : 12
		808 : 1 : 8
		300 : 18 : 10
		201 : 14 : 8
	{	466 : 6 : 2
		275 : 18 : 10
1750.	{	265 : 19 : 8
		250 : 18 : 12
		213 : — : 8
	{	318 : 8 : 8
1751.	{	410 : 7 : 8
		483 : 8 : 8

Aan F. F. SANTVOORT als rentmeester van het Weeshuis, in plaatse van een gouden penning voor het bouwen van een nieuwen gevel voor het weeshuis 12 gul. 12 st.

	{	281 : 19 : —
1752.	{	731 : 19 : —
		361 : 12 : 12
	{	472 : 6 : 14
1753.	{	415 : 12 : 8
		342 : 2 : 8
	{	327 : 6 : 8
1754.	{	558 : 7 : 4
		307 : 4 : 8

1755. { gul. 301 : 6 : 8
 462 : 15 : —
 362 : 14 : —

1756. { 355 : 3 : 14
 421 : 11 : 8
 399 : 12 : 8

1757. { 332 : 8 : 8
 283 : 13 : 2
 306 : 18 : 8

1758. { 439 : 15 : 12
 545 : 4 : 8
 496 : 11 : 12

1759. { 371 : 6 : 8
 358 : 6 : 8
 440 : 6 : 4

1760. { 432 : 16 : 8
 321 : 8 : 8
 361 : 15 : 8

1761. { 520 : 12 : 8
 577 : 16 : 8
 442 : 12 : 8

1762. 496 : 7 : —

Betaald aan TH. VAN BERCKEL junior graveeren van een dubbelen penningstempel, gelijk mede van het cachet met het stadswapen volgens rekening 119 gul. 2 st. 10 pen.

THEODORUS VAN BERCKEL Senior :

	{	gul. 364 : 14 : 4
		543 : 16 : 14
1763.	{	448 : 11 : 8
		493 : 13 : 8
		461 : — : 4
	{	494 : 8 : —
1764.	{	636 : — : —
		496 : — : —
	{	530 : 15 : 14
1765.	{	533 : 4 : —
		430 : 19 : 12
	{	515 : 13 : —
1766.	{	612 : — : 8
		446 : 15 : 8
	{	476 : 19 : 8
1767.	{	541 : 12 : 8
		450 : 8 : 8
1768.		1681 : 4 : 10
1769.		1668 : 1 : —
1770.		1975 : 11 : 14

Aan de Wed. TH. VAN BERCKEL voor het graveeren en onkosten van een paar stempels tot de dubbelen comparitie penning de somme van 150 gul. 18 st. 10 pen.

1771. 1500 : 4 : 12

Aan de Weduwe THEODORUS VAN BERCKEL :

1772. 1590 : 16 : —

1773. 1637 : 1 : —

1774.	{	gul. 563 : 13 : 8
		741 : 12 : 8
		493 : 18 : —
1775.	{	720 : — : 10
		615 : 15 : 2
		537 : 3 : —

Stad Rekg. 1776, N°. 282, Kapittel 24.

Betaald aan STEPHANUS VAN WAASBERGE, voor 150 gedrukte uitleggingen van de geslagen penning ter gelegenheid dat de heer Hertog Gouverneur dezer stad, den tijd van 25 jaar heeft gefungeert 7 gul. 10 st.

(Plaat N°. 2 is vervaardigd naar het waarschijnlijk eenig bestaande exemplaar dezer gedrukte uitlegging.)

Betaald aan JOHAN EVERTS, voor teekening van een stadspenning ter voors. gelegenheid 6 gul.

1776.	{	565 : 8 : —
		550 : 8 : 1
		567 : 12 : 2

Betaald aan de weduwe THEODORUS VAN BERCKEL, wegens het graveeren van een paar stempels, ter gelegenheid van het 25 jarig bevelhebberschap van zijn hoogheid den heere hertog van BRUNSWIJK als gouverneur dezer stad, en vervolgens daarop gemaakte gouden en zilveren penningen 1176 gul. 4 st. 8 pen. 1)

1) LODEWIJK WILLEM ERNST, HERTOG VAN BRUNSWIJK WOLFENBUTTEL, geb. 25 Sept. 1718 te Wolfenbüttel, overl.

Item aan deselve wegens één hondert dubbele penningen ter voors. gelegenheid geslagen 140 gul. 18 st. 8 pen.

De regeering van 's-Hertogenbosch had juist eenigen tijd vóór dat deze voor haar heuglijke gebeurtenis zou plaats hebben (21 Sept. 1776) op het te kennen geven van de Wed. VAN BERCKEL, dat de laatst gebruikte stempel voor het slaan der Stadhuispenningen, gebroken was, den historieschrijver van 's-Hertogenbosch, Mr. JAN HENDRIK VAN HEURN, oud-schepen, destijds Raad der stad, verzocht een nieuw emblema en omschrift voor een nieuw te snijden stempel der vergadering voor te stellen; zij verzocht hem ter vergadering van den 26sten der maand April, om dat emblema en omschrift toepasselijk te maken op de heuglijke plechtigheid, »dat »Z. D. H. den Heere Hertog van BRUNSWIJK »WOLFENBUTTEL den tijd van 25 jaren gouverneur der stad zou zijn geweest." Daaraan voldeed de heer VAN HEURN ter vergadering van den 28sten Mei van dat jaar. Hij legde der vergadering voor eene ontwerp-teekening met de uitlegging des pennings. (Zie Plaat N°. 2.)

Beiden, èn project èn omschrijving werden door de stadsregeering goedgekeurd en den

12 Mei 1788 op het slot te Vechelen, in het Hertogdom Brunswijk, was in 1776 vijf en twintig jaren gouverneur der stad en vesting 's-Hertogenbosch met de omliggende forten.

ontwerper ten hoogsten dank gezegd en voorts besloten, dat den pensionaris werd opgedragen de project-teekening te zenden aan den stempelsnijder VAN BERCKEL ten einde daarna met den eerste den stempel voor de dubbele penningen in gereedheid te brengen.

De Heer VAN HEURN gaf ter vergadering van de stadsregeering van 23 Mei kennis, dat hij, in plaats van den pensionaris, wiens vader inmiddels overleden was, de project-teekening aan den stempelsnijder VAN BERCKEL had gezonden en deze hem had geantwoord »dat hij de teekening (gemaakt door JOHAN EVERTS) en de schikking zeer fraai had gevonden, *dan zeer werkelijk* 1) uit te voeren en dus niet minder dan 200 gulden daarvoor diende te hebben”, waarop hem door den heer VAN HEURN was geantwoord, dat, schoon hij gehouden was voor het traktement, hem toegelegd voor de leverantie der zilveren penningen, de stempels te onderhouden en nieuwe te maken, hij voor de nieuwe stempels tot de dubbele penningen in redelijkheid, als bij vorige gevallen, zou worden gesalarieerd en intusschen maar moest voortgaan met deese nieuwe dubbele stempels in gereedheid te brengen met welk antwoord zich de stadsregeering vereenigde. Op den 3 Julij 1776 vertoonde

1) Eigenaardige uitdrukking voor »bewerkelijk”.

de Heer VAN HEURN der stadsregeering een afdruk van den nieuwen stempel door den stempelsnijder VAN BERCKEL, destijds te Rotterdam woonachtig, vervaardigd; de stempel werd goedgekeurd en voorts besloten, dat daarmede 25 penningen in goud, ieder ter waarde van $\text{ƒ} 30$, zouden worden geslagen en 150 in zilver; deze bestelling werd door den medailleur afgeleverd en daarvoor, krachtens besluit van de Regeering van 15 Augustus 1776, door den stadspolitie rentmeester betaald de som van 1175 gul. met inbegrip der zegelgelden geboekt tot 1176 gul. 4 st. 8 pen. Dit schoone werk was vermoedelijk een der laatste welke door onzen Bosschenaar, den grooten stempelsnijder en medailleur THEODORUS VICTOR VAN BERCKEL te Rotterdam werd uitgevoerd, want hij verhuisde kort na de aflevering naar Brussel, waar hij als eerste graveur aan de munt geplaatst werd.

De Hertog van BRUNSWIJK bedankte voor het hem door de Regeering aangeboden Diner of Souper, waarom de Regeering besloot in hare vergadering van 17 Julij 1776 dat, om aan de plechtigheid meer luister bij te zetten, in plaats van eene commissie uit haar midden, alle de leden met de ministers in het zwart gekleed, Zijne D. H. bij monde van den Pensionaris zouden gaan complimenteeren en dat bij die gelegenheid Z. H. zouden worden aangeboden 25 gouden dubbele stadspenningen van den nieuwen

stempel, ieder ter waarde van 30 gulden, in eene gouden doos ter waarde van vier à vijf honderd guldens, benevens een som van 3000 gulden, waarvoor de Hertog ordonnantie op en rentmeester der stad zou worden ter hand gesteld.

In de vergadering van 31 Julij 1776 werden vier gouden doozen van den fraaisten en modernsten smaak, uit Amsterdam van de Gebr. MOIANA ontboden. Uit deze vier koos de regeering de fraaiste, die 660 gul. kostte en boven op den deksel tot symbool had »Twee Grieksche vrouwen, die op het altaar elkander eene onverbreekelijke vriendschap zweeren.”

Zijne D. H. de Jubilaris bedankte de regeering voor alle uiterlijke plechtigheid en wenschte den dag van zijn jubel (4 Augustus 1776) in stilte door te brengen, eene commissie uit de regeering overhandigde hem alzoo op 7 Augustus èn gouden penningen èn gouden doos èn geld. Welk een en ander door hem gratieus werd aangenomen.

Het 25e Jubeljaar van den Gouverneur-Hertog van BRUNSWIJK kostte dus aan de stad 4410 gul. daarbij gevoegd de gewone jaarlijkse recognitie ad 1500 gul. tezamen 5910 gul.

1777.	{	gul. 438 : 8 : 8	G. en Z.
		498 : 7 : 12	id.
		759 : 7 : —	id.
		633 : 12 : 14	id.

1778.	{	gul. 733 : 16 : 4
		702 : 8 : 8
		511 : 16 : 2
1779.	{	751 : 3 : 4
		686 : 15 : —
		690 : 12 : —
1780.	{	696 : 19 : 14
		674 : 14 : 4
		536 : 3 : 2
1781.	{	644 : 18 : 2
		622 : 13 : 6
		448 : 3 : 2

In de Rekg. van 1781 komt voor »Item voor Heeren commissarissen der brandgereedschappen gul. 276 : 19 : 4. Item voor Schoolarchen 32 : 3 : 8.

1782.	{	371 : 18 : 2
		964 : 18 : 12
		564 : 3 : 2
		177 : 6 : 8
		77 : 1 : 8
1783.	{	35 : 7 : 8
		984 : 1 : 2
		425 : 19 : 10
		502 : 11 : 2
		188 : 10 : 8
		131 : 2 : 8
	{	19 : 14 : —

(Wordt vervolgd.)

UITLEGGING des PENNINGS,

Die de Regeering van 's Hertogenbosch, ter gelegenheid, dat de Doorluchtigste Vorst **LODEWIJK ERNST HERTOG VAN BRUNSWIJK**, enz. enz. vijf en-twintig Jaaren Gouverneur van Haare Stadt geweest is, heeft doen slaan.

Op de Voorzijde:

Vertoond zich een Krijgsheld in zijne gewoone Kleeding. in het Curas, gelaarst en gespoord. Bij deezzen komt een Vrouw, in Romeinsch gewaad, met een Muurkroon op haar hoofd, die den Krijgsheld geluk wenscht. Ter linker zijde van haar is Stads Wapenschild geplaatst, om aan te duiden, wien zij verbeeld. Boven dit alles staat dit randchrift:

LAETITIA SILVA-DUCENSIVM.

dat is

De vreugde van die van 's Hertogenbosch.

In de exergue, of onder aan staat:

**GUBERNATIO V. LUSTR: DUCIS
BRUNSVICENS:
MDCCLXXVI.**

dat is

Het vijf en twintig Jaarige Bevelhebberschap der Hertogs van Brunswijk, in het Jaar 1776.

Op het Revers, of de achterzijde:

De Stadt 's Hertogenbosch van de zijde der Vuchter Poort verbeeld, boven welke een Genius, of Beschermer-Engel het Wapenschild van den Huize van Brunswijk draagt.

Boven dit Randchrift.

DECUS & SECURITAS.

dat is

Een luster en veiligheid.

Onder de Stadt op een banderolle:

GUBERNET DIU.

dat is

Dat hij lang Bevelhebber zij.

In de exergue, of onder aan staat:

S. C.

dat is

Volgens het besluit van den Raad der Stadt.

Dit alles beduid:

De Stadt 's Hertogenbosch, die vrede en voorspoed geniet, wenscht, den Hertog van Brunswijk geluk en zegen. dat hij, in den Jaare 1776, vijf en-twintig Jaaren Haaren Gouverneur is geweest. Zij verklaard, dat dit haar tot een luister en verzekering heeft gestrekt. en wenscht, dat hij veele Jaaren die hooge waardigheid mag bekleden. Zij heeft ter dier gelegenheid, volgens het besluit haares Rands, of Regeering, dien Penning doen slaan.

Het zwarte lijntje wijst de grootte van het blandje aan, dat rondom verguld is op snede.